

## TELEOLOGIE EN THEOLOGIE.

1. Het is niet de zaak der theologie zich te bezinnen op en uit te spreken over de natuurlijke doelmatigheid der inrichtingen en verrichtingen der natuur. Toch zag men vanouds een zeer innige betrekking tusschen de natuurlijke teleologie en de theologie. De verbindingsbrug, de trait d'union was de teleologische bewijsvoering voor het bestaan van God. Naar haar gedachtengang eischen de doelmatigheid, die men allerwege in de natuur vindt, en de teleologische samenhangen in haar vervat, als verklaring het bestaan van een God, die alles zoo schiep en reguleerde. Immers die doelmatigheid doet voor ons menschelijk bewustzijn noodzakelijkerwijze voorafgaand overleg onderstellen. Zij eischt een intelligentie, die vooraf alle mogelijkheden kon overzien en waarin de thans bestaande natuurlingen vóór hun ontstaan als voorstelling zijn geweest. Doelmatigheid kan alleen het werk zijn van opzet en overleg. En zoo wijst de doelmatigheid, die zich in heel de natuur aan ons opdringt, op een wereldomvattende intelligentie, van wier overleg die doelmatigheid uitdrukking is.

De kracht van deze redeneering is vooral in vroegere eeuwen sterk gevoeld. Aan den klem van dit bewijs kon zelfs Voltaire zich niet ontworstelen. Schopenhauer wijst er op <sup>1)</sup>, hoe vóór Kant de tegenstellingen hier vrij eenvoudig lagen: óf men verklaarde deze wereld en al haar verschijnselen naar materialistischen trant uit blind toeval ontstaan, óf men dacht haar, niet het minst met het oog op de doelmatigheid der natuur, naar motief en overleg, naar doel en begrip tot stand gekomen; en deze laatste opvatting involveerde een theistisch Godsbegrip. Zoo lag het verband tusschen teleologie en theologie in het toenmalig denken stevig verankerd. Kant <sup>2)</sup> noemt de poging om vanuit de doelen der natuur op de opperste oorzaak der natuur en haar eigenschappen te concludeeren, kortweg *physicotheologie*. Deze term heeft vrij algemeen ingang gevonden. Zij is echter volgens hem niet meer dan physische teleologie, ze kan hoogstens het begrip van een intelligente wereldoorzaak rechtvaardigen, maar ze vermag dit begrip niet nader te bepalen. Zoo drijft ze wel aan

1) Sämtliche Werke, I, bl. 650.

2) Kritik der Urteilskraft § 85.